

ความคิดในการบริหารและการจัดการภาคเกษตรกรรม

แบบปุโสเมฝ่าทรัพย์

นิยายเรื่องปุโสเมฝ่าทรัพย์ เป็นเรื่องที่เล่าขานกันมาแต่อดีต ซึ่งผู้เขียนมีโอกาสรับฟังตั้งแต่สมัยที่ตนยังเป็นเด็กเล็ก ๆ คนหนึ่ง จนกระทั่งอายุผ่านมาถึงช่วงประมาณสิบกว่าขวบ ยังได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ ทำให้รู้สึกว่าคุณใหญ่สมัยก่อนยังมองเห็นสัจธรรมของชีวิตได้ลึกซึ้งกว่ารุ่นหลัง ๆ มาก จึงผลิตผลงานที่กระตุ้นให้คิดบนวิถีทางซึ่งเชื่อว่าน่าจะสร้างสรรค์มากกว่ายุคหลัง ๆ

นิยายเรื่องปุโสเมฝ่าทรัพย์ สะท้อนถึงความคิดที่เน้นในด้านวัตถุอย่างชัดเจน โดยที่อ่านได้ว่า แม้ชีวิตตัวเองจะสูญสิ้นไปแล้วบนพื้นฐานความจริง แต่กรรมก็ยังคงปรากฏอยู่ต่อไป อีกทั้งมีเหตุมีผลสร้างความเดือดร้อนให้ถึงรุ่นลูก รุ่นหลานเสมือนเป็นสายโซ่ซึ่งมีป่วงคล้องกันไว้เป็นเปลาะ ๆ อย่างปลดออกได้ยากยิ่งขึ้น

หากไม่มีคติอยู่เพียงเปลือกนอก ช่วยให้เห็นความจริงได้ถึงใล้นจะพบว่า แม้ผลเสียหายที่เกิดขึ้นกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันซึ่งหลายคนกล่าวว่าหนักหนาสาหัส ส่วนหนึ่งเกิดจากเหตุนี้จึงทำให้สังคมจำต้องสูญเสียประโยชน์อันพึงได้รับจากความคิดคนท้องถิ่นอย่างปลอดโปร่ง หรืออาจกล่าวว่า เป็นเพราะความไม่รู้จึงทำให้สิ่งซึ่งคิดว่าน่าจะได้ กลับกลายเป็นผลที่จำต้องสูญเสียมากขึ้น

ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2500 ซึ่งระหว่างนั้น"กล้วยไม้ช้างแดงจากเมืองไทย" ยังคงโด่งดังอยู่ในกลุ่มบุคคลจำพวกเศรษฐีและพ่อค้าซึ่งเรียกกันว่า"นักเล่น" ทำให้คำว่า"เล่นกล้วยไม้"ได้รับการกล่าวติดปากกันมาจนถึงปัจจุบัน ถ้าไม่มีคติอยู่กับกล้วยไม้ช่วยให้เห็นความจริงได้ถึงรากฐานความคิดคน ก็น่าจะพบคำตอบว่า สิ่งซึ่งพบได้ทีคนในด้านกล้วยไม้ย่อมพบได้ในด้านอื่นด้วย

ระหว่างนั้นเอง นอกจากความงามเด่นของกล้วยไม้ช้างแดงแล้วยังเป็นของหายากมากอีกด้วย จึงทำให้ราคาในสหรัฐอเมริกา ยิ่งในมลรัฐฟลอริดาซึ่งมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติคล้ายไทยมาก ได้รับความนิยมสูงและมีราคาแพง ดังที่พบจากประกาศโฆษณาขายในราคาต้นละ 1,500.00 เหรียญสหรัฐ และในช่วงนั้นรายได้คนในภาครัฐของไทยที่จบปริญญาจากมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เพียงเดือนละ 512 บาท

คนไทยผู้สนใจกล้วยไม้ในยุคนั้นยังเชื่อกันว่า ไม่อาจผสมและเพาะเมล็ดกล้วยไม้ช้างแดงให้เป็นช้างแดงได้ และคนในกลุ่มที่เล่นกล้วยไม้ก็มีแนวความคิดยึดติดว่า **ลงมือก็ทำไม่ได้แล้วใครอย่าไปคิดทำเข้า เพราะจะถูกปราชญ์ว่าไม่มีวันจะทำได้** แม้ตัวเองก็ไม่พยายามทำต่อไปจากการคิดปรับปรุงความรู้ในด้านเทคนิค

ระหว่างนั้น ภาพพจน์จากคนในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งคนไทยส่วนใหญ่ มุ่งมองไปยัง"หมู่เกาะสาวาย" ด้วยความรู้สึกว่า**"เป็นเมืองแห่งกล้วยไม้งามของโลก"** แม้คนไทยซึ่งถูกส่งไปทำงานด้านต่าง ๆ พอใกล้จะกลับก็มักซื้อกล้วยไม้กลับมาด้วยทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่ได้สนใจปลูกกล้วยไม้ โดยที่กล่าวว่าถ้าไม่ซื้อกลับมา คนอื่นจะหาว่าไม่ได้ไปถึงสาวาย

ผู้เขียนรู้ว่าสาวายแทบจะไม่มียูกล้วยไม้ในธรรมชาติ หากไปนำพันธุ์ธรรมชาติจากที่อื่นมาผสมและเพาะขาย รวมทั้งนำไปจากป่าเมืองไทย และส่งกล้วยไม้ลูกผสมสำเร็จมาขายคนไทยด้วย ดังเช่นกล้วยไม้"ฟ้ามยุ"เป็นตัวอย่างซึ่งเห็นได้ชัดเจนมาก ส่วนช้างแดงหึ่งจะเริ่มไปตั้งหลักที่มลรัฐฟลอริดา แต่ยังไม่ทันจะเกิดผลผลิต หากการโฆษณาทำให้ดังไปทั่วโลกแล้ว และคงจะยิ่งทำให้มีคนอยากได้มากขึ้น แต่ก็ซัดด้วยราคาแพงมาก

ผมเริ่มมองเห็นผลสำเร็จในการผลิตกล้วยไม้ช้างแดงจากการเพาะเมล็ดเป็นครั้งแรกในราวปี พ.ศ.2506 หลังจากปลูกไว้จนกระทั่งออกดอกในช่วงเดือนมกราคม ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ก็มีคนมาปราชญ์เป็นช่วง ๆ พอพบว่าเป็นความจริงขึ้นมาได้ ตนก็คิดว่า **เราน่าจะส่งไปให้สวนกล้วยไม้ที่ฟลอริดา** โดยที่รู้ว่าเจ้าของสวนเป็นคนชื่อตรงแต่จะให้เฉย ๆ ก็กระไรอยู่จึงคิดราคาต้นขนาดออกดอกเพียงต้นละประมาณ 10 เหรียญสหรัฐเท่านั้น

อาศัยความเชื่อของเจ้าของสวนกล้วยไม้ที่นั่น แม้ว่าในรายการราคาขายของเขาจะอยู่ระหว่างต้นละ 500 ถึง 1,500 เหรียญ แต่เขาก็บอกตรง ๆ ว่า **ไปจากเมืองไทย** หลังจากนั้นกล้วยไม้ข้างแดงก็ได้รับรางวัลจากการตัดสินเกียรติคุณเป็นช่วง ๆ จนถึงครั้งหนึ่ง ได้รับพร้อมกัน 12 ต้น ซึ่งมีการมอบประกาศนียบัตรเกียรติคุณแก่คุณภาพ (AWARD OF QUALITY) ซึ่งมอบให้ทั้งผู้ส่งเข้ารับการตัดสินและผู้ผสม เราจึงได้มาและมีประจักษ์พยานอยู่ใน **"ห้องสมุดกล้วยไม้ระพีสาคริก"** ณหอสมุดแห่งชาติ ท่าわสุกรี

ผมไม่ขอล่าว่าว่า **"ตัวเองได้อะไร"**จากการขายเกมให้ แต่ขอถามว่า **"เราในวงการกล้วยไม้ได้อะไร"** คำตอบซึ่งเกิดจากการเห็นสังขารก็คือ **"ช่วยให้ภาพพจน์ซึ่งคนทั่วโลกเคยมุ่งมองไปที่สาวสวย มีการปรับเปลี่ยนทิศทางหันมามุ่งที่เมืองไทยอย่างเห็นได้ชัด"** หากตนคิดที่จะใช้โอกาสสร้างความร่ำรวย เมืองไทยก็จะต้องตกเป็นเบี้ยล่างต่างชาติต่อไปโดยไม่มีการบอกได้ว่า จะมีผู้คิดในลักษณะทวนกระแสเกิดขึ้นเมื่อไหร่

สอนให้รู้สังขารว่า ถ้ามุ่งเน้นความสำคัญที่เงิน เราก็จะต้องตกเป็นทาสเงินของคนชาติอื่นเรื่อยไป ซึ่งแน่นอนที่สุด คนฉลาดแกมโกงโดยที่ขาดรากฐานความรักร่วมแผ่นดินย่อมจับสองด้านคือ ด้านหนึ่งต้องกดขี่บังคับหรือไม่ให้มองเมื่อด้วยสินค้าที่ก้าวหน้าเร็วขึ้น เพื่อให้เจ้าพวกพวกนั้น ก็อีกด้านหนึ่งก็นำเงินมาล่อเพื่อหวังที่จะให้มีการกีดกันจนเกิดเป็นชนกบฏคิดลบล้างให้จำต้องส่งเสียคอกผลต่อไป อีกทั้งยังทำให้เรามองเห็นเป็นพระเจ้าด้วย

ในช่วงปี พ.ศ.2522-2523 ผมมีโอกาสเข้าไปเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำให้รู้ความจริงเพิ่มขึ้นว่า ระหว่างช่วงนั้นได้มีการทิ้งผลจากความคิดไว้ให้เห็นได้ชัดจนแม้ว่าจะเป็นเพียงจุดหนึ่ง แต่ลงได้มีเหตุอยู่ในรากฐานคนย่อมไม่เกิดขึ้นเพียงจุดใดจุดหนึ่ง สิ่งซึ่งพบในช่วงนั้นก็คือ **การส่งผลสดไปขายต่างประเทศจะต้องตัดเอาลูกซึ่งอยู่ตรงปลายออกเสียก่อน เพราะเกรงไปว่าชาติอื่นจะนำไปปลูกแข่งกับเรา"**

ผมเป็นคนมีนิสัยไม่ชอบนั่งโต๊ะ ไม่สนใจเรื่องเงินก่อนเรื่องพื้นดินและคน และไม่ชอบพูดมโนในที่ประชุม มากไปกว่าการลงไปเดินบนพื้นดินและพิจารณาชีวิตคนระดับล่าง พร้อมทั้งนำมาคิดทุกเรื่องซึ่งผ่านเข้ามาสู่สายตาตัวเอง แล้ววันหนึ่งระหว่างที่เดินอยู่ในร่องสวนสัปรด สายตาก็พบกับผลซึ่งมีลูกสีเขียวติดอยู่ด้านบนแต่ทำท่าจะแห้ง จึงใช้มือลองหยิบดู ทำให้พบความจริงว่า **หลอดคิดเมื่อขึ้นมาโดยง่าย**

ตนหันไปมองหน้าเจ้าของสวนเสมือนรู้ใจโดยไม่ต้องถาม เขาอธิบายให้ฟังว่า ต้องตัดลูกออกก่อนตัดผลสักระยะหนึ่ง แล้ววางปิดผลไว้ที่เดิมเพื่อให้ผลแห้ง แล้วจึงเอาออกพร้อมกับตัดผลในภายหลัง เนื่องจากทางการไม่ยอมให้ขายส่งต่างประเทศไปทั้งลูกเพราะเกรงว่าจะเอาไปทำพันธุ์ปลูกได้ พอตนกลับมาถึงกระทรวงจึงเชิญผู้บริหารสายตรงมาอธิบายให้ฟังถึงเหตุผล และสั่งให้ยกเลิกกฎระเบียบดังกล่าว

ทราบว่าเป็นช่วงนั้นก็เริ่มมีการคิดห้ามส่งพันธุ์ไม้ซึ่งมีอยู่แล้วออกไปต่างประเทศ แต่ยังไม่ทันจะออกเป็นกฎระเบียบ และคนทั่วไปหลายคนก็มีความคิดในลักษณะเดียวกัน หากอ่านได้ลึกก็คงสรุปได้ถึงแก่นว่า **"คือภาวะเห็นแก่ตัว"** และลงได้เข้าไปอยู่ในรากฐานจิตใจ ทำให้เห็นแก่ตัวระหว่างชาติแล้ว แม้ระหว่างคนในชาติเดียวกันก็ย่อมเห็นแก่ตัวด้วย เนื่องจากความจริงที่ว่า **"ลงมีเงื่อนไขเข้าไปอยู่ในรากฐานเป็นธรรมชาติ ย่อมไม่มีกรอบที่หึงละเว้น"** และมองไม่เห็นพื้นฐานของแต่ละสิ่งซึ่งตนเกี่ยวข้องว่ามีอิสระเป็นตัวของตัวเอง หากนำมาผูกติดกันหมด

คนลักษณะนี้จึงเน้นที่การหวงของด้านเดียว แทนที่จะมองเห็นอีกด้านหนึ่งได้ว่าสำคัญกว่า คือการมุ่งมั่นทำงานค้นคว้าวิจัยเพื่อค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด ซึ่งแน่นอนที่สุดหากกระทำได้อย่างมีเหตุมีผลพัฒนารากฐานที่มีอยู่แล้วให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ย่อมส่งผลพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป ส่วนสิ่งซึ่งมีอยู่แล้วแทนที่จะหวง น่าจะนำไปเผยแพร่แม้สอนให้เขาปลูกอย่างได้ผล แต่ก็ควรอยู่กับเมตตาธรรมช่วยกำหนดความพอดีพองาม โดยไม่คิดเอาแต่เปรียบคนอื่น หากมองที่การถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อความมั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคตร่วมกันทั้งสองด้าน

มาทราบภายหลังว่า หลังจากที่ตนผ่านพ้นตำแหน่งมาแล้ว ก็มีการออกกฎระเบียบควบคุม และเมื่อควบคุมก็ย่อมมีการใช้อำนาจควบคุมกันไปอย่างแยกออกจากกันได้ยาก ทั้ง ๆ ที่หลักการพัฒนาร่วมกับงานเพื่อคุณภาพ น่าจะ

เกิดจาก "การมีอำนาจแต่ไม่ต้องใช้อำนาจ ย่อมช่วยให้เกิดผลสำเร็จในการบริหารทั้งงานและคนร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว จึงจะถือว่าคือความสามารถที่แท้จริงของผู้บริหาร" มิฉะนั้นแล้ว ก็จะทำให้อ่านความจริงได้ว่า สภาพดังกล่าวเกิดจากคนใช้อำนาจมากขึ้น ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างทุกอย่างทำลายไปเรื่อย ๆ อย่างปราศจากการละเว้น และลงได้เป็นธรรมชาติย่อมปราศจากการรู้ได้ด้วยตัวเอง

หลังจากผมพ้นตำแหน่งรัฐมนตรีมาแล้วจึงทราบว่า มีการออกกฎหมายสั่งห้ามไม่ให้ชนชั้นชนชั้นซึ่งเกษตรกรปลูกเป็นอาชีพกันอยู่แล้ว มีทั้งมะม่วง ทุเรียน และอะไรต่อมิอะไรเพิ่มขึ้นอย่างหยุดยั้งได้ยาก หากมองย้อนกลับไปสู่อีกด้านหนึ่งได้โดยไม่ยึดติดอยู่กับภาพปลายเหตุย่อมมองเห็นคำตอบที่เป็นสัจธรรมได้ว่า การเกษตรของไทยซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใต้อิทธิพลกำหนดโดยแนวคิดของค่านิยมที่เป็นราชการ ตกอยู่ในสภาพซึ่งอาจเรียกว่ายึดติดอยู่กับของเก่าต่อไปเรื่อย ๆ สอดคล้องกันกับคำกล่าวที่ว่า"เขาบอกว่า"บุญโสมเผ่าทรัพย์" มาใช้เปรียบเทียบ

ความจริงแล้ว บรรดานักวิชาการซึ่งมีโอกาสว่าเรียนมาโดยใช้เงินจากภาษีราษฎร ควรจะทำหน้าที่คืนให้แกสังคมในด้านบริการทางวิชาการ ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้คงไม่ใช่เพียงแต่ออกไปสอนชาวบ้านให้ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เก่งโดยที่เป็นเรื่องของเปลือกนอก หากควรทวนกลับมาสนใจเปิดรากฐานความคิดตนเองให้กว้างและไกล ซึ่งถือเป็นกฎเกณฑ์ของการพัฒนาไม่ว่าเรื่องใด หากยังใช้วิธียึดถือความรู้ในด้านเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเน้นอยู่กับ"ความทันสมัย" อีกทั้ง"กลัวว่าจะตามคนอื่นไม่ทันด้วย" ดังเช่นที่นำมาอ้างกันจนติดปาก ย่อมทำให้ผู้ที่ผ่านการศึกษาไปแล้ว จำต้องตกอยู่ในสภาพ"ไม่รู้ทันคนอื่น หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่รู้จริง"มากขึ้น จึงเท่ากับหลอหลอมคนไว้ให้ออกไปเป็นทาสรับใช้คนอื่น แทนการพึ่งตนเองอยู่กับเหตุและผล

คงจะพบความจริงว่า คิดแก้ไขปัญหาที่ไรก็ยิ่งทำให้ตนจำต้องตกเป็นทาสคนอื่นเพื่อขึ้น เราจึงพบความจริงว่า ยิ่งได้ผลผลิตสูงและขายได้ ก็ยิ่งทำให้เป็นหนี้คนอื่นมากขึ้น หรือไม่ก็ได้ผลผลิตสูงก็จริงแต่กลับไม่มีตลาดจะขาย บางทีอาจขายได้บางส่วนแต่ก็ถูกกดราคาเพราะรากฐานอ่อนแอทำให้ขาดพลังต่อรอง ทั้ง ๆ ที่ตามเหตุและผลแล้ว คำนึงเกษตรน่าจะเป็ฝ่ายถือไพ่เหนือกว่าด้านการจัดการและการค้า

ยังมีตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่งคือ ในอดีตคนที่อยู่บนฐานอำนาจรัฐปฏิเสธความสำคัญของกล้วยไม้ หากมองที่รากฐานแนวคิดความเชื่อซึ่งนำมาใช้กำหนดนโยบายจะพบว่า ในอดีตที่ผ่านมา ถ้าพืชผลชนิดไหนไม่เติบโตขึ้นมาเองจนถึงช่วงซึ่งมองเห็นได้ว่าการค้าขายได้เงินถึงระดับหนึ่ง ทางภารกิจจะไม่ยอมรับว่ามีความสำคัญทางเศรษฐกิจ จึงไม่เข้ามาเกี่ยวข้องและให้การสนับสนุน ซึ่งความคิดลักษณะนี้ทำให้มองเห็นความจริงว่า **ทางการไม่สนใจให้การสนับสนุนความคิดริเริ่ม แต่กลับทำให้ปลูกอะไรปลูกตามกัน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของการตลาดในปัจจุบัน** หรืออาจกล่าวได้ว่า ทำงานในลักษณะขุดมือเปิบ เพราะเมื่อขาดความคิดริเริ่มย่อมไม่อาจหยั่งรู้ได้ลึกซึ้งถึงรากฐาน ทำให้สิ่งซึ่งเกิดขึ้นเองอย่างอิสระ ถูกทำลายไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของอำนาจรัฐในที่สุด

กับอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนภาพความจริงให้เห็นได้ชัดถึงปัญหาซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานความคิด ในขณะนี้เราเห็นว่า งานพัฒนางานกล้วยไม้ร่วมกับการพัฒนากล้วยไม้พันธุ์ผสมเพื่อใช้ตัดออกเป็นอาชีพได้ก้าวหน้ามาเป็นช่วง ๆ ทำให้รู้สึกได้ว่า ต้นกล้วยไม้ลูกผสมพันธุ์เก่า ๆ มีปริมาณมากขึ้นจึงทำให้ราคาถูกลง แทนที่จะปล่อยทิ้งน่าจะสานการใช้ประโยชน์ต่อไปในรูปแบบของ **ต้นไม้มีดอกตั้งประดับในสวนและในอาคารได้อย่างกว้างขวาง** เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงได้ทำให้มีปริมาณมากมายขึ้น ซึ่งจริง ๆ แล้ว การผลิตได้และขายออกไปสู่ผู้มั่งคั่ง น่าจะช่วยให้เกิดความมั่นคงในด้านธุรกิจ

แต่ก่อนมา ทางการก็ไม่ได้ให้ความสนใจส่งเสริมการปลูกกล้วยไม้โดยที่อ้างว่า เพราะยังขายได้เงินไม่มากเท่าที่ควร มาถึงช่วงปี พ.ศ.2530 นับเป็นปีแรกที่ทางการประกาศนโยบายการส่งเสริมโดยรวมกล้วยไม้เข้าไว้ด้วยและในปีนั้นเองก็เกิดเรื่องเนื่องจากการประกาศเป็นมติคณะรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจสั่งห้ามส่งต้นกล้วยไม้ไปขายต่างประเทศ โดยอ้างอย่างชัดเจนว่า **เกรงต่างชาติจะนำไปปลูกแข่งกับเรา**

สิ่งสำคัญจากรากฐานความคิดคนส่วนใหญ่ในระบบทางการก็คือ เน้นมุ่งขึ้นที่สูงและมุ่งไปข้างหน้าด้านเดียว โดยที่ไม่อาจหวนกลับมาทบทวน จึงมองไม่เห็นว่าการที่ผ่านมาแล้วมีการคิดการทำอะไรอย่างจริงจังช่วยให้การพัฒนาเป็นมาได้อีกก่อนที่จะทำการจะเข้ามาเกี่ยวข้อง หากนำเหตุผลจากธรรมชาติมาใช้พิจารณาคงกล่าวได้ว่า เกิดจากทฤษฎี ทำให้รู้สึกว่าจะขอเรียนรู้จากผู้ซึ่งมีประสบการณ์ก็เกรงว่าตนจะเสียหน้า

การคิดและวางแผนเพื่อเตรียมผลิตต้นกล้วยไม้ส่งไปขายเพื่อนำไปใช้ปลูกทำไม้ตัดดอกก็ดี ทำต้นไม้กระถางซึ่งนำไปตั้งประดับในอาคารร้านค้าและตามโรงแรม รวมทั้งร้านอาหารก็ดี เรามุ่งไปที่เกาะโอกินาวาก่อนอื่นเนื่องจากที่นั่นใกล้กับประเทศไทย และทราบดีว่ากำลังมีความต้องการสูง ซึ่งสอดคล้องกันกับหลักความจริงที่คนรุ่นก่อนสอนไว้ว่า **จงเริ่มต้นจากใกล้ไปหาไกล** แต่ผลจากการพัฒนาเท่าที่เป็นมาแล้วทำให้ต้องรับความจริงว่า ถ้าจะนำไปใช้ในประเทศก่อนคงเป็นไปได้ยากเนื่องจากแนวความคิดซึ่งใช้พัฒนาในอดีตยังสมปัญหาไว้มาก เกาะโอกินาวาจึงเป็นตลาดเป้าหมายก่อนที่อื่น สำหรับระบายต้นกล้วยไม้ซึ่งมาถึงช่วงที่ทำได้ในปริมาณมากแล้ว

บางคนที่ยังมองได้ไม่ลึกและขาดสายตากว้างไกล อีกทั้งยังไม่อาจมองเห็นภาพรวมอย่างเป็นระบบครบถ้วนคงเกิดคำถามขึ้นในใจว่า **"ทำไมเมื่อเขาปลูกได้แล้ว เหตุใดจึงเป็นตลาดที่สั่งซื้อจากไทยด้วยล่ะ ? ประเด็นนั้นว่าสำคัญมากเพราะถ้ามีคนไทยหาคำตอบได้เองเป็นส่วนใหญ่ น่าจะช่วยให้การเกษตรของไทยไม่ว่าใครจะปลูกพืชเลี้ยงสัตว์อะไร คงก้าวหน้าไปได้ไกลกว่าที่พบอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก**

บุคคลผู้ซึ่งรากฐานความคิดไม่มียึดติดอยู่กับเงินและวัตถุนานักเท่านี้ที่จะมองเห็นความจริงเรื่องนี้ได้ชัดเจน ไม่เช่นนั้นเราก็คงทำลายตลาดของตัวเองเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังเช่นที่เป็นมาแล้วแทบทุกเรื่อง และเมื่อนำประเด็นปัญหาขึ้นมาพิจารณา หากมองได้ลึกถึงระดับหนึ่งย่อมพบความจริงว่า การจัดการศึกษาของไทยไม่ได้ช่วยแก้ไขอะไรได้ชัดเจนแล้ว กลับเกิดภาวะสังคมปัญหาสังคมยิ่งขึ้น และคงไม่เพียงมองที่กล้วยไม้หากเห็นได้จากทุกเรื่องหากทราบความจริงว่า ปัญหาอยู่ในรากฐานคนโดยแท้

การที่คนบนเกาะโอกินาวาปลูกกล้วยไม้เป็นและขายกล้วยไม้ได้ทั้งดอกและต้นที่มีดอก เป็นเพียงส่วนปลายของทั้งระบบหากมองทุกจุดซึ่งเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างครบถ้วน ในกรณีของกล้วยไม้จะพบว่า **มีด้านไหนเกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทยซึ่งเป็นฝ่ายริเริ่มทำมาก่อน** ดังนั้นการที่เราเข้าไปปลูกก็คือการเสริมยอดเท่านั้น ตัวเราเองน่าจะมุ่งมั่นรักษาสวนโคนไว้ให้มีความมั่นคงชัดเจนมากกว่า ดังนั้นถ้ามองเห็นสังขารซึ่งอยู่ในรากฐานตัวเองได้ชัดถึงระดับ

ดังนั้น ถ้ามองเห็นสังขารซึ่งอยู่ในรากฐานตัวเองได้ชัดเจนถึงระดับหนึ่งย่อมมองเห็นความจริงว่า การส่งต้นไปขายยิ่งขายได้มากก็ยิ่งเป็นผลดีแก่เศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวสรุปให้ชัดเจนว่า **สิ่งใดก็ตาม แม้พันธุพืชพันธุ์สัตว์ถ้าผลิตขึ้นจากรากฐานความคิดคนท้องถิ่น น่าจะนำออกเผยแพร่อย่างปราศจากการหวงแหน แต่สิ่งซึ่งควรสงวนไว้แต่ก็หาใช่ว่าจะเก็บไว้เฉย ๆ หากควรคิดพัฒนาและส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ น่าจะได้แก่สิ่งซึ่งเกิดและดำรงอยู่ร่วมกันกับคนเป็นธรรมชาติ**

การหวงแหนหาใช่มีความหมายเดียวกันกับการกีดกันหรือห้ามคนอื่น แต่น่าจะอยู่ที่การรู้คุณค่าของสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวและมุ่งมั่นค้นคว้าเพื่อนำมาพัฒนาอย่างจริงจังมากกว่า แม้การให้ความร่วมมือแลกเปลี่ยนกับคนต่างถิ่นย่อมเป็นสิ่งสร้างสรรค์เนื่องจากถือเป็นสังขารซึ่งควรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แต่เป้าหมายสำคัญที่สุดน่าจะได้อีกจากการนำมาคิดและลงมือทำอย่างจริงจังจากสิ่งซึ่งควรจะเป็นสิทธิของเราเองในฐานะชีวิตหนึ่งของคนท้องถิ่นด้วย

แต่สิ่งซึ่งพบความจริงได้ในวิถีชีวิตประจำวัน เห็นจะได้แก่ **ภาพสะท้อนที่ขาดการคิดและทำจากใจจริง** แต่กลับไปมุ่งหวงแหนคนอื่นมากกว่า แม้กระทั่งการหวงคนร่วมท้องถิ่นเดียวกันด้วย ดังนั้นจึงพบว่า คนที่ขึ้นไปมีอำนาจยิ่งสูงขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งเน้นให้อำนาจปิดกั้นโอกาสที่คนระดับรองลงมาถึงระดับล่างจะถูกขึ้นยืนเหยียดจากรากฐานความคิดซึ่งมีสังขารเป็นของตัวเอง เราจึงพบว่า การอนุรักษ์ก็ดี การพัฒนาก็ดี แม้การคิดหาตลาดผลิตผล ขึ้นอยู่กับคนระดับบน และบนพื้นฐานสังคมนั้นๆ ยิ่งเติบโตขึ้นไปสู่ระดับบน ก็ยิ่งมองเห็นความสำคัญของระดับพื้นดินได้ยากยิ่งขึ้น ทำ

ให้รากฐานความคิดห่างจากความจริงยิ่งขึ้น การคิดแก้ไขปัญหานั้น ๆ จึงมีผลทำให้ ยิ่งแก้ไขก็ยิ่งส่งผลกระทบต่อ
มากขึ้น

เราจึงพบว่าแม้มองจากเปลือกนอกอาจเห็นว่าการเกษตรมีผลส่วยหรือ โดยที่ผลผลิตก็เพิ่มขึ้น ทำให้คนขายได้
เงินมากขึ้น แต่ถ้ามองได้ลึกถึงพื้นฐานจะพบความจริงว่า เกษตรกรละทิ้งไร่นาไปขายแรงงานบ้าง ขายตัวบ้าง ให้
กับคนในกลุ่มอุตสาหกรรมและภาคการจัดการ ซึ่งเป็นเพียงด้านปลายของโครงสร้างสังคม

ส่วนในด้านอนุรักษ์ก็จะพบความจริงว่า คนในกลุ่มอำนาจ จะมีแนวโน้มตกเป็นเครื่องมือคนต่างชาติ โดย
ให้ความร่วมมือถ่ายทอดกระแสอำนาจจากคนต่างชาติ เข้ามาปิดกั้นถึงขั้นใช้เป็นเหยื่อในด้านอาชีพของคนท้องถิ่นเดียว-
กันกับคนที่ควรมีสิทธิ์ในการตัดสินใจนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้พัฒนาจากรากฐานความคิดตนเองอย่างอิสระ และ
ที่น่าจะถือว่าสิ่งที่สุดท้ายที่สุดเห็นจะได้แก่การศึกษา ซึ่งแต่ละคนควรมีโอกาสเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นฐานที่เปี่ยมกว้าง เพื่อ
หวังให้คนคิดหาทางออกได้อย่างอิสระ

หวนกลับไปพิจารณากรณีของรัฐใช้อำนาจปิดกั้นไม่ให้ส่งต้นซึ่งแท้จริงแล้วก็คือผลผลิตจากคน ไปขายให้ผู้อื่น ทำให้
ให้มีการหักทวงอย่างรุนแรงจากอีกด้านหนึ่ง ซึ่งมีทั้งชาวสวนผู้ค้ารวมทั้งผู้เขียนเรื่องนี้ด้วย และเหตุการณ์ได้ดำเนิน
ไปอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาประมาณ 1 เดือนเต็ม ในที่สุดทางการก็ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว

มีประเด็นหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้เขียนเรียนรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้นคือ ในกลุ่มบุคคลซึ่งร่วมกันต่อสู้ ทำให้สามารถ
แยกพื้นฐานออกจากกันได้สองด้าน และโดยสังขรณ์แล้ว ในสังคมไทยหากมีสิ่งใดที่คิดว่าจะมุ่งสร้างสรรค์ มักมีแนว-
โน้มเกิดจากตัวบุคคล จึงปราศจากการสืบทอดตลอดไป แม้ภายในกลุ่มซึ่งร่วมกันครั้งนั้น น่าจะมองเห็นความจริง
ว่า ต่อสู้ด้วยอุดมการณ์หรือที่กล่าวกันว่าขึ้นอยู่กับเหตุผลโดยที่คนไม่ได้มีผลประโยชน์ทางการเมือง นอกนั้นมีการค้าเป็น
พื้นฐานอย่างเห็นได้ชัด

เมื่อเรื่องจบลงแล้วก็สะท้อนพฤติกรรมให้รู้สึกได้ว่า ต่างคนต่างค้าขายกันไปโดยขาดการร่วมมือกันคิดสร้างสรรค์
ให้เกิดโครงสร้างและระบบการจัดการบนพื้นฐานส่วนรวมอย่างอิสระแต่อย่างใด จนกระทั่งต่อมาภายหลังก็เริ่มมอง
เห็นเงาปัญหาในรูปแบบใหม่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทำให้การคิดนำพันธุ์ไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรท้องถิ่นของคนไทยทุกคนมาใช้ศึกษาพัฒนาโดยตนเอง กระทำได้ล่า
ช้ากว่าที่ควรจะเป็นไปตามเหตุและผล ทำให้คนไทยจำต้องสูญเสียคุณในด้านงานอาชีพชัดเจนยิ่งขึ้น จากผลของ
การถ่ายทอดกระแสอำนาจจากกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งมีรากฐานอยู่ในท้องถิ่น เข้ามาเพิ่มน้ำหนักมากขึ้น โดยนำมือ
คนไทยด้วยกันเอง

สภาพที่เป็นจริงภายในกระบวนการพัฒนาการเกษตรของไทย จึงตกอยู่ในสภาพซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ยิ่งหวังก็
ยิ่งหมด ยิ่งอนุรักษ์ก็ยิ่งสูญ และคนภาคเกษตรก็แตกฉานเช่นเห็นจากเรือสวนไร่นาไปเป็นทาสรับใช้คนชาติอื่นอย่าง
เห็นได้ชัด ทั้ง ๆ ที่การเกษตรคือพื้นฐานเศรษฐกิจที่แท้จริงของคนทุกกลุ่มภายในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นสิ่งเสริมสร้าง
รากฐานแต่ละคนให้มีความมั่นคงอยู่กับพื้นดินซึ่งเป็นดินฐานของแต่ละคนร่วมกันโดยแท้ ทำให้มองเห็นความจริงว่า
ถ้าพื้นฐานการเกษตรจำต้องเสียหายหนักจนถึงขั้นที่คนไม่อาจรวมตัวกันต่อไปได้ แผ่นดินผืนนี้ย่อมเปลี่ยนสภาพไปเป็น
ชิ้นส่วนซึ่งไม่อาจเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันได้อีก.